

РОЛЬ ІКТ В ПІДВИЩЕННІ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІВ

THE ROLE OF ICT IN IMPROVING THE COMPETENCES OF FUTURE PSYCHOLOGISTS

У статті розглядається роль інформаційно-комунікаційних технологій в процесі дистанційного та змішаного навчання майбутніх фахівців психологів. За сучасних умов для забезпечення конкурентоспроможності України серед країн Європейського Союзу, важливо запроваджувати цифрові технології, які сприяють підвищенню ефективності та неперервності навчання в освітній сфері. Для створення умов підвищення рівня професіоналізму в навчанні майбутніх фахівців з психології, важливо враховувати відповідну практичну та теоретичну підготовку викладачів, їхню цифрову компетентність та можливості використання ІКТ при викладанні фахових дисциплін. В дослідженні проаналізовано досвід застосування ІКТ вітчизняними та зарубіжними вченими, освітлення ними питань підвищення ефективності навчання майбутніх фахівців за допомогою ІКТ. Автори окреслюють педагогічні умови формування фахових компетентностей здобувачів освіти за спеціальністю «Психологія» та описують проблеми, що виникли при використанні інформаційно-комунікаційних технологій у процесі змішаного та дистанційного навчання, і які потребують подальшого розв'язання.

Авторами було проведено онлайн-опитування за допомогою Google form серед 94 здобувачів освіти Ужгородського національного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Національної академії Національної гвардії України, що дало змогу проаналізувати сильні та слабкі сторони при використанні цифрових технологій в освіті; знайти взаємозв'язок між ними.

Результати опитування показали, що переважна більшість здобувачів освіти за спеціальністю «Психологія» позитивно ставляться до використання ІКТ в процесі дистанційного та змішаного навчання; зазначають, що за допомогою цифрових технологій мали змогу підвищити свої навички; сформували здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями, здатність бути критичним та самокритичним, приймати обґрунтовані рішення; зазначили, що для них використання ІКТ в процесі дистанційного та змішаного навчання є перспективним та актуальним.

Ключові слова: дистанційне навчання, змішане навчання, здобувачі освіти, психологи, інформаційно-комунікаційні технології, освітнє середовище.

The article examines the role of information and communication technologies in the process of distance and blended learning of future psychologists. Nowadays, in order to ensure Ukraine's competitiveness among the countries of the European Union, it is important to introduce digital technologies that contribute to increasing the effectiveness and continuity of learning in the educational field. To create conditions for increasing the level of professionalism in the education of future specialists with the help of ICT, it is important to take into account the level of practical and theoretical training of educators, their digital competence and ability to use ICT in educational process. The article analyzes the experience of using ICT by national and foreign scientists, and the way they disclose the issue of improving the effectiveness of learning of future specialists with the help of ICT. The authors outline the pedagogical conditions for the formation of students' professional competences in speciality «Psychology» and describe the issues that arose when using information and communication technologies in the process of blended and distance learning, and which require further resolution.

The authors used Google forms to conduct online survey among 94 students of Uzhhorod National University, Kharkiv National Pedagogical University named after H.S. Skovoroda and National academy of the National Guard of Ukraine which gave opportunity to analyze the strengths and weaknesses of using digital technologies in education; to find the relationship between them.

The results of the survey showed that the vast majority of students in Psychology speciality have a positive attitude to the use of ICT in the process of distance and blended learning; they noted that they were able to improve their skills with the help of digital technologies; they formed their ability to learn and master modern knowledge, the ability to be critical and self-critical, to make informed decisions; they noted that the use of ICT in the process of distance and blended learning is promising and relevant for them.

Key words: distance learning, blended learning, students, psychologists, information and communication technologies, educational environment.

УДК 378.015.3.018.43

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.13>

Шелевер О.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри психології
Ужгородського національного
університету

Сльчанінова Т.М.,

канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

Товма І.М.,

канд. військ. наук, полковник,
заступник начальника кафедри
психології та педагогіки
Національної академії
Національної гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі дистанційного та змішаного навчання допомагатиме у вирішенні проблем сучасної освіти, тільки у тому випадку, коли розвиток супроводжуватиметься радикальними змінами в усіх інших підсистемах: педагогічній, організаційній, психологічній тощо. За останні роки у світі та в Україні, зокрема, відбулась інтенсифікація впровадження технологій і практик дистанційного та змішаного навчання. Широке використання ІКТ

має ряд переваг та ризиків, які виникають, і важливо враховувати особисті інтереси та умови, коли кожному здобувачу освіти за спеціальністю «Психологія» доводиться самостійно працювати з навчальним матеріалом, будуючи власну траєкторію навчання й керуючи нею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Використання інформаційно-комунікативних технологій та їх інтеграція у освітній процес, досліджують як зарубіжні, так і українські вчені. Серед зарубіжних дослідників ці питання вивчали

Дж. Маккуейд, Дж. Левенталь, Ф. Четвінд, К. Мередіт, Е. Полат, Х. Беккер, та інші. Питаннями ІКТ, підвищення цифрових компетентностей займаються вчені О. Спирін, Л. Карташова, А. Андреев, М. Загірняк, К. Осадча, В. Олійник, Н. Гущина, Н. Морзе, С. Сисоєва, В. Кухаренко. Дослідження різних аспектів впливу ІКТ на мотивацію та навчальну успішність свідчать про визнання ІКТ як багаточільового інструменту для вирішення освітніх завдань [8,4].

Метою статті є опитування та анкетування здобувачів освіти – майбутніх фахівців з психології, що дає змогу дослідити та сформулювати на майбутнє практичні та методичні засади проектування навчально-методичного комплексу з застосуванням ІКТ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Головним завданням закладів освіти є підготовка фахівця, який має відповідний набір професійних якостей, а це вимагає використання орієнтованої та адаптованої технології організації освітньої діяльності, зокрема в середовищі дистанційного та змішаного навчання. У результаті аналізу наукових праць встановлено, що недостатньо уваги приділено ролі використання ІКТ в процесі навчання здобувачів освіти за спеціальністю «Психологія».

Виклад основного матеріалу дослідження. Реалії науково-теоретичного аналізу освітнього середовища свідчать, що існуюча світова телекомунікаційна інфраструктура сприяє можливостям як створення систем безперервного самонавчання, так і загального обміну інформацією незалежно від часових і просторових поясів [7]. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) змінили практику грамотності. Через пандемію COVID-19 та війну в Україні, розпочату Російською Федерацією більшість закладів освіти перейшли на онлайн-платформи, а використання технологій активізувалося та стало важливим аспектом майбутньої освіти. Утворення єдиного ринку праці спеціалістів вищої кваліфікації у Європі та світі, необхідність забезпечення підготовки фахівців відповідно до умов міжнародних стандартів, спонукають Україну до нового бачення розвитку національної інтелектуальної ідентифікації та фахового капіталу, спричиняють та прискорюють значні зміни у суспільному житті, актуалізуючи, тим самим, складні психолого-педагогічні проблеми і чинники становлення національної системи вищої професійної освіти [7].

Однією зі складових професійної компетентності майбутнього фахівця з психології є синтез знань, зокрема тих, які він отримує в процесі вивчення освітніх дисциплін. Діяльність сучасного психолога складна і багатofункціональна. Його ефективна робота напряму залежить від оволодіння компетенціями, що формують у майбутнього

фахівця емоційний відгук, самостійність, творчу активність, взаємодію і патріотизм [5]. Тому, завдання викладача (педагога) полягає в тому, щоб створити такі педагогічні умови, в яких процес формування професійних компетентностей буде відбуватися найбільш ефективно. Тобто ті умови, де здобувач освіти зможе:

- застосовувати знання у практичній ситуації;
- генерувати нові ідеї;
- працювати в команді;
- здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту;
- підвищити особистісне та професійне самовдосконалення, навчання та саморозвиток.

Під педагогічними умовами автори вважають «сукупність сконструйованих заходів освітнього процесу, що забезпечують необхідний рівень формування загальнокультурних компетенцій» [6]. Зазначимо, що будь-який освітній процес базується на тих функціях, які дозволяють досягти позитивного результату. Тому для досягнення сформованості компетенцій майбутніх фахівців з психології за умов дистанційного чи змішаного навчання нами використовувалися такі специфічні функції як: розвивальна; виховна; адресна.

Важливим компонентом практично-теоретичної підготовки майбутніх фахівців з психології в умовах дистанційного чи змішаного навчання є інформаційно-освітнє середовище. Його розвиток може відбуватись на основі таких засад: реалізація нових концепцій і методик навчання; розробка моделей навчання на основі інформаційно-комунікаційних технологій; застосування інформаційно-комунікаційних технологій всіма учасниками освітнього процесу; оптимізація використання освітніх веб-ресурсів; формування фахових компетентностей; підвищення кваліфікації викладачів у галузі оволодіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями; наявність та удосконалення роботи відділів, що безпосередньо забезпечують інформаційну інфраструктуру закладів вищої освіти; розробка та впровадження в освітній процес педагогічного програмного забезпечення; розробка електронних освітніх ресурсів [8].

Звернімось до основних визначень «дистанційне» та «змішане» навчання, яке дають науковці.

Дистанційне навчання, на думку А. Колесникова конструє та проектує інший підхід до передачі інформації, методів, стратегій, засобів і цілей в освітній політиці, на зміну аудиторного спілкування приходять нові інформаційні технології для отримання знань, формування умінь та інтегрованих навичок; нових форм взаємодії, що неможливі без відповідних інформаційних технологій, які використовують не підсвідомі засоби, а добре сплановані, спроектовані, перевірені та оцінені засоби, формуючи, в результаті, науковий процес

з раціонально-цільовим підходом до освітніх технологій [4].

Навчання в дистанційному середовищі має свої відмінності від традиційного процесу навчання. Тому особисті якості викладача (високий загальний і емоційний інтелект; уміння спілкуватися і взаємодіяти з командою; активна життєва позиція; уміння уважно слухати і чути; відповідальність; спостережливість; емоційна стійкість; оптимізм і впевненість у своїх силах; креативність; уміння орієнтуватися в різних ситуаціях, необхідні для організації процесу навчання дистанційно є окремою педагогічною умовою [3].

Науковець М. Гила [2] наголошує, що: «Суть змішаного навчання полягає не просто в поєднанні різних форм навчальних курсів, а можливість їх вибору, який посилює ефективність навчального процесу».

А на думку М. Clayton [1] «змішане навчання – це формальна освітня програма, за якою студент навчається принаймні частково через онлайн-навчання з певним елементом контролю студента за часом, місцем, шляхом, і/або темпом і принаймні частково в контрольованому місці подалі від дому».

Для перевірки готовності майбутніх фахівців психологів до використання освітньо-інформаційних технологій в дистанційному чи змішаному навчанні у дослідженні було використано ряд методик та тестових завдань, а саме: методика багатофакторного дослідження особистості – 16-факторний опитувальник Р. Кеттелла; опитувальник К. Роджерса «Адаптивність»; та опитувальник Т. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ». Здобувачам були поставлені питання,

на які вони могли дати розкриті та закриті відповіді. Всього в опитуванні взяли участь 94 здобувачі освіти Ужгородського національного університету, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та Національної академії Національної гвардії України.

Відповіді розподілились таким чином:

– Чи задоволені Ви взаємодією з викладачем у процесі дистанційного чи змішаного навчання при використанні цифрових технологій? (Так – 60%, ні – 22%, частково – 18%).

– Які саме ІКТ найчастіше використовувались викладачами в процесі навчання (рис. 1).

– Яка форма онлайн-контролю для Вас найбільш зручна та ефективна? (рис. 2)

– Чи відчували Ви труднощі під час дистанційного чи змішаного навчання при використанні ІКТ (Так – 18%, ні – 60%, частково – 22%).

– Чи мали Ви мотивацію до навчання в процесі дистанційного чи змішаного навчання при використанні ІКТ (Так – 27%, ні – 30%, мені зручна лише традиційна форма навчання – 30%, інколи- 13%).

– Чи допомагає використання ІКТ в процесі навчання? (Так – 78%, Ні- 18%, інше – 4%).

Результати формувального експерименту дали можливість авторам стверджувати, що спостерігається позитивна динаміка використання інформаційно-комунікаційних технологій здобувачами освіти за спеціальністю «Психологія» в процесі змішаного та дистанційного навчання. Переважна більшість здобувачів освіти відмітили наявність мотиваційних компонентів в навчанні, задоволеність роботою викладачів та їх роз'ясненнями

Рис. 1. Відповіді здобувачів освіти за спеціальністю «Психологія»

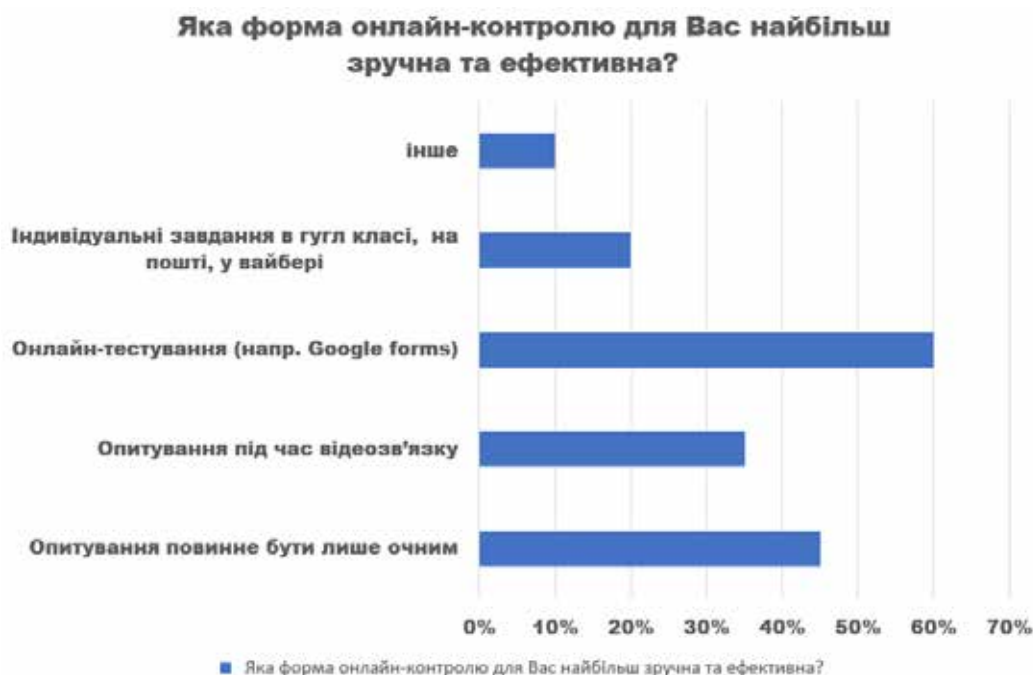

Рис. 2. Відповіді здобувачів освіти за спеціальністю «Психологія»

в процесі навчання за допомогою цифрових технологій, необхідність використання ІКТ в навчанні.

Таким чином, отримані результати підтвердили гіпотезу про те, що використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО сприяє:

- створенню інтерактивного освітнього середовища для ефективного освітнього процесу;
- забезпеченню навчальної взаємодії між усіма учасниками в процесі дистанційного та змішаного навчання у будь-який час і будь-якому місці;
- контролю з урахуванням зворотніх зв'язків.

Висновки. Необхідність оновлення освітніх потреб в зміні системи якості підготовки майбутніх фахівців психологів та вимоги сучасного ринку праці в Україні, визначають горизонти проектування педагогами своїх курсів та фахових дисциплін з урахуванням вимог до цифрових технологій. Це призведе до професійного зростання майбутнього фахівця. Важливою є можливість розробляти інструменти та використовувати різні ІКТ, веб-сервіси, програми симулятори та ін. Крім того, відбувається зміна функцій викладача, який, в залежності від поставлених освітніх завдань, стає координатором, модератором, тьютором, що сприяє підвищенню якості його комунікації зі здобувачами освіти, забезпечуючи, при цьому, зворотній зв'язок та об'єктивне оцінювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Clayton C., Michael B., Heather S. Is K–12 blended learning disruptive? *An introduction to the theory of hybrids*. 2013
2. Hyla M. Przewodnik po elearningu. *Wydanie V zmienione i poszerzone*. 2016. URL: https://static.profinfo.pl/file/core_products/2017/4/10/2d3b3c73c34a8b412102762eb45575fa/przewodnik_po_e-learningu_w5%20-%20profinfo.pdf?view (дата звернення 04.01.2023).

3. Веліховська А. Б., Курепін В.М. Педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх інженерів-енергетиків при вивченні дисципліни «Психологія» засобами дистанційної освіти. *Нові технології навчання*. 2020. № 93 URL: https://dSPACE.MNPU.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9556/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_%20%D0%9A%D1%83%D1%80%D0%B5%D0%BF%D1%96%D0%BD%20%D0%92.%D0%9C.pdf (дата звернення 02.01.2023).

4. Колесников А. Е. Формування інформаційного середовища університету для дистанційного навчання. *Управління розвитком складних систем*. 2014. № 63.

5. Курепін В. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі закладів вищої освіти. *Перспективна техніка і технології* : зб. матеріалів міжн. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів і студентів. Миколаїв: МНАУ, 2019. С. 132 – 134.

6. Літвінчук С. Б. Професійна спрямованість навчання у закладах вищої освіти в контексті Болонського процесу. *Розвиток українського села – основа аграрної реформи в Україні*: зб. матеріалів науково-практ. конф. професорсько-викладацького складу. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 81-84. URL: <http://dSPACE.MNPU.edu.ua/jspui/handle/123456789/7011> (дата звернення 03.01.2023).

7. Лузік Е., Семиченко В., Ладогубець Н., Михеєва Т. Рефлексивний підхід до формування освітньо-інформаційного середовища системи дистанційної освіти в закладах вищої технічної освіти.

Вісник Національного авіаційного університету. 2021. № 2(19) URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55096/1/%D0%9B%D1%83%D0%B7%D1%96%D0%BA_%D0%A1%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9B%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D1%83%D0%B1%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%9C%D

0%B8%D1%85%D0%B5%D1%94%D0%B2%D0%B0.pdf (дата звернення 02.01.2023)

8. Ткачук Г.В. Теоретичні і методичні засади практично-технічної підготовки майбутніх учителів інформатики в умовах змішаного навчання, дис... д-ра. пед. наук : 13.00.02 / Національний пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, Київ, 2019. 447 с.